

CULTURA

AVUI

DIJOUS, 9 DE DESEMBRE DEL 2004

Maurici Serrahima, després

JOAN TRIADÚ

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT HA REEDITAT EL SEGON VOLUM DE LES MEMÒRIES DE MAURICI SERRAHIMA, 'DEL PASSAT QUAN ERA PRESENT, II (1948-1958)', PUBLICAT PER PRIMERA VEGADA EL 1974 I QUE ARA CONTÉ TEXTOS INÈDITS I D'ALTRES DE CENSURATS EN LA VERSIÓ ORIGINAL

ROBERT RAMOS / ARXIU

Maurici Serrahima, en diversos moments dels seus dietaris, es fa la pregunta de què ha fet a la vida i alhora, implícitament, de què restarà d'ell -com a home de lletres, com a polític, com a dirigent intel·lectual i moral del seu temps- després. Amb aquest títol, *Després*, publica a la ratlla dels cinquanta anys la primera novel·la que, en plena postguerra, li donarà nom. Abans havia escrit l'assaig de reflexió política *Mentrestant*, destinat en còpies clandestines a les persones del

seu entorn més immediat interessades en la qüestió. A poc a poc, pel seu indubtable interès, el treball arribà fins a cercles més amplis, que el demanaven (jo mateix, al cap d'uns anys, en vaig posar un exemplar en mans de J.M. Batista i Roca, a Anglaterra). Serrahima s'hi explica amb l'estil que no el deixarà mai: raona tot enraonant amb el lector. Ja aleshores (1943) el que es proposa és evitar la soledat, com a home i com a escriptor, i en aquell aïllat moment, entre perills, com deia Maragall molts anys abans, volia reprendre la relació amb

la dispersa, castigada, heterogènia i fins i tot poc propícia gent, començant per la més immediata i fidel, que constituïa, malgrat tot, la nova Catalunya. Aquesta visió seva, que consisteix en la convicció que "el temps perdut" es recuperaria, és pròpia d'un eminent proustià i del que Hilari Raguera anomena "minoria profètica", en la qual situa la persona de Serrahima (al pròleg que és més que un pròleg del primer volum de la reedició completa, en diversos volums de l'extens diari de Serrahima *Del passat quan era present*). Val a dir que aquell

mentrestant, aparentment circumstancial, ha arribat darreterament, amb l'aparició d'un tercer volum, ja malauradament pòstum, fins a l'any 1963, vint anys després.

Tanmateix, a *Mentrestant* ja hi ha el nucli essencial i el punt de partença de tota l'actuació posterior políticocultural de Maurici Serrahima. En política es remet a Prat de la Riba, creador d'una aristocràcia de la política i de la cultura. L'equivalent literari de Prat de la Riba serà sempre, per a Serrahima, Maragall.

▶▶▶

SUMARI

Entrevista a Alain Robbe-Grillet

IV

Alain Robbe-Grillet va encapçalar el moviment cultural francès conegut com a Nouveau Roman que fugia de la narrativa realista establerta. Robbe-Grillet també és cineasta: va dirigir *L'immortelle* i va escriure el guió d'*El año pasado en Marienbad*.

'Groc d'Índia', la nova obra d'Isidre Grau

XII

Proa ha publicat *Groc d'Índia*, la nova novel·la d'Isidre Grau, que va guanyar el Sant Jordi del 1985 amb *Els colors de l'aigua*, obra de la qual neixen aquesta última i les anteriors *La nit vermella* (1989) i *El balancí negre* (2001), totes quatre sobre la família Benavent.

Tota la poesia de Miquel Àngel Riera

XIII

Obra poètica completa (1953-1993), amb edició crítica de Pere Rosselló Bover i publicada per Edicions del Salobre, reuneix la poesia escrita per Miquel Àngel Riera (Manacor, 1930-Palma, 1996), autor especialitzat en la temàtica amorosa.

REEDICIÓ DEL SEGON VOLUM DE LES MEMÒRIES DE L'INTEL·LECTUAL

>>>

També a *Mentrestant* fa una indicació raonada als partits polítics d'abans, en el sentit que pretendre encasellar-se al si de les organitzacions més o menys existents, entre les quals, per cert, hi ha la seva (Unió Democràtica), era fer dependre del passat el futur polític que un dia o un altre arribaria (considerava el franquisme com un parèntesi); primer –o sigui *mentrestant*– calia repensar, diu, la pròpia experiència i fer així una base coherent per al pensament polític de l'esdevenidor. Aquesta posició independent i alhora compromesa situà Serrahima en un bon lloc, amb un digne i respectat prestigi, entre els nuclis de la resistència cultural que emergien dels joves. Això és un fet al primer volum dels seus dietaris. Serrahima practicava bé, en totes les seves relacions, tan ben explicades, allò que havia proposat a *Mentrestant*.

ELS 10 ANYS SECÜENTS

A partir del segon volum d'aquests diaris, que comprèn els deu anys següents (i també més de cinc-centes pàgines de text), el *present* evoluciona força de pressa respecte al *passat* que tot just hem deixat. Malgrat que el règim no afluixa o bé ho fa d'una manera calculada i intermitent, la resistència cultural es trasllada a poc a poc, a mesura que segons com és menys clandestina (l'Església catalana hi ajuda molt), als posicionaments ideològicopolítics i a la política de partit. Serrahima es manté, quant a la política, a l'expectativa (o francament al marge), fet que el distancia cada vegada més dels seus coreligionaris d'Unió Democràtica, decidits a guanyar-se un lloc en la vida política catalana (com a Hilari Raguier, em sorprèn també l'opinió *no gaire favorable* que mostra Serrahima envers Roca i Caball), animats per les connexions que estableixen amb partits més o menys afins de l'Europa de l'època i per la incorporació d'elements joves. Serrahima, fidel a ell mateix, resta al marge de la política activa, és a dir, de partit, i s'hi mantingué tota la vida, malgrat que acabat, per fi, el *parèntesi* del *Mentrestant* ja pogué expressar lliurement les seves simpaties. Però en els anys que abracen els tres volums de dietari no sembla que aquesta abstenció i les seves conseqüències el fessin patir gaire. Molts anys després de la seva mort –amb la mesura actual, prematura– J.M. Piñol, sense fer-ne cap crítica, diu (dins *El nacionalcatolicisme a Catalunya i la resistència*) que d'UD Serrahima en fou sempre un *outsider* i que Josep Benet, tan pròxim a Ser-

ARXIU

rahima, sovint tingué l'actuació d'un "francitirador".

No fou la política sinó la literatura allò que féu patir aquells anys (tota la vida?) Serrahima. De molt jove havia escrit (ho trec de l'excel·lent treball biogràfic i crític de Jordi Giró i París *Els homes són i les coses passen. Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979): un filòsofliterat del segle XX*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat) el següent: "La meua autèntica vocació en aquest món és la d'escriptor". Però ell, quan deia *escriptor* pensava en la seva consagració com a autor d'una obra literària original, creativa, de narrador i sobretot de novel·lista. Alguna vegada li havien dit (Serrahima feia molt cas del que li deien en sentit positiu) que seria el Narcís Oller del seu temps. La idea no és gens desencaminada. Serrahima, com el Narcís Oller de l'extensa *Història dels meus llibres i de les relacions literàries*, escriu com allò que per damunt de tot és: un advocat. Així, els milers i milers de pàgines dels seus diaris *Del passat quan era present*, en els tres volums actuals, i les de les seves memòries són un immens però perfectament articulat *informe* sobre ell mateix i sobre la vida catalana de bona part del segle XX. Amb una prosa que no es nota i amb una regularitat impecable, Serrahima aspira a ser entès i a ser estimat.

Els seus mestres, tan diversos però en el fons confluents –Proust, Chesterton, J.M. Capdevila, Mounier...– i les seves afinitats i amistats literàries, com ara J.M. de Sagarra i Josep Pla, tan d'acord, per a ell, amb la seva concepció de la litera-

tura com l'art de fer-se entendre per molta i ben diversa gent, el distanciaven inevitablement, sense separar-le'n del tot, del procedir innovador, aprofundit i altiu que predominava en la literatura catalana del seu temps. Les seves lectures de literatura francesa i també d'anglesa anaven en el mateix sentit, tot i que de vegades havia d'admetre per a aquestes i altres literatures valors innegables adscrits a tendències que no li queien gens bé en la nostra poesia i en la nostra novel·la. La seva biografia de Maragall, una de les seves obres més sentides i més personals, tendeix també a veure la vida i l'obra del poeta i del dirigent com una constant i reeixida evolució, ben normal (però qui sap si positiva per a la seva poesia), cap al centre.

Commou veure com trentant uns moments amb l'aticisme amb què tracta admirablement temes ben dolorosos, Serrahima esdevé més expressiu quan es tracta d'afrontar el cop d'un fracàs literari, sobretot fet públic. Però se'n dol no pas perquè, almenys en calent

Alguna vegada li havien dit que seria el Narcís Oller del seu temps. La idea no és desencertada

(aquest és el maldecap dels dietaris), cregui que l'obra rebutjada sigui deficient. Gens propens en aquesta matèria a l'autocrítica, considera que el veredicté és el resultat del predomini d'una tendència o una moda perjudicial per al prestigi socialment ampli de la literatura catalana. Altres vegades ja no es tracta d'una punyent decepció, més o menys aguda; ve amb un esclat d'indignació pel que considera manques d'atenció a la seva persona. Potser tenia raó. Vaig viure de prop alguna d'aquestes situacions. A la redacció de *Serra d'Or*, en primer lloc. El tercer volum, pòstum (compilat per l'esforçat treball, ingent i delicat, de Josep Poca i Gaya sobre un immens material no revisat per l'autor) és el més *dramàtic*; pel to general –som en una època força diferent, 1959-1963– i per una més crua i fins i tot insòlita presentació dels fets. De vegades és una *confessió* com la següent, del 28-II-1961: "Crec que és ben clar que no he donat com a escriptor la meua mesura. Ni, paral·lelament i en el que he escrit, tampoc com a pensador i com a home". De vegades es tracta de fets concrets, com poc abans els premis de Santa Llúcia. Al Carles Riba el seu fill queda cinquè i ell creu que potser fins i tot es mereixia el premi. Creu que els del jurat, amics, s'esquitllen per no veure'l i algú (jo!) li diu que hauria de presentar-se a assaig. Descoratjat, creu que els del premi Ixart d'assaig li dirien que es presentés a narració, en la qual ha quedat molt enrere cada vegada que s'hi ha presentat, i afegeix que una altra

decepció li "faria més mal", diu –potser més del compte i tot–, si també fracassava en el premi d'assaig. Aquestes anotacions, immediates i molt escasses i potser circumstancials, només se solen produir en els diaris o dietaris. En són una de les servituds. Però els de Serrahima no viuen només al dia, sinó que els fets quotidians i les preocupacions corresponents porten l'escriptor, gran memorialista, a referir-se al passat, tant al passat personal i familiar com al col·lectiu. No goso dir si Serrahima, mentre llegia i estudiava amb tant de profit el seu Marcel Proust, s'adonava que amb milers i milers de pàgines ens servia en català un Proust que, sense l'art del narrador d'imaginació, ha esdevingut a mesura que passen els anys, i ho serà cada vegada més, la nostra cerca del temps perdut.

ERA UN GRAN CRÍTIC

Justament, com diu ell de Proust (el seu treball figura a la Biblioteca Proustiana de Ferran Cuito), Serrahima era un gran crític. Els seus assajos sobre la ficció, les biografies de les seves *coneixences*, els judicis que li mereixen els actes humans i la incidència d'aquests actes en les seves obres, els comentaris crítics de les seves lectures, psicològicament i de pensament filosòfic (com en el cas de J.M. Capdevila), revelen un crític coherent, adscrit a la fe cristiana i fidel a Catalunya i a la seva llengua per damunt de tot. Això no vol dir que de tant en tant no s'equivoqués, principalment quan tractava d'ell mateix i dels de més a prop. Llegint-lo ens trobem amb un ego sorprenent que el feia il·lusionar-se amb el que ell *era*, un *superdotat*, i amb *com* era: "bona presència, bona entrada i una certa brillantor" (III, pp. 248-249). Tot això és obvi que no feia mal a ningú, sinó a ell mateix, ja que en el tracte i en escriure sobre la seva obra li donava un caient de suficiència visible. D'aquí ve que subscriguí l'observació següent del llibre esmentat de Jordi Giró i París: "Les relacions de seducció entre homes i dones, els *flirts* i els enamoraments extramatrimonials –més que no pas els adulteris estrictes– són un tema que esdevé *el gran tema* estrella gairebé de totes les produccions de ficció de Serrahima. És un tema que l'obsessiona, almenys literàriament". Traslladat als diaris, ja des del 1940 Serrahima es retrata de vegades amb el títol del seu recull de contes *El seductor devot* (1937). No en parlaria si tot plegat no influís, molt negativament, de vegades, en els seus judicis sobre algunes persones.

>>>

Amb el suport de

REEDICIÓ DEL SEGON VOLUM DE LES MEMÒRIES DE L'INTEL·LECTUAL

Realitat de Serrahima

XEVI CAMPRUBÍ

SERRAHIMA A MONTSERRAT AMB ESPRIU, RIBA, SAGARRA, VINYOLI, SOLDEVILA, BENGUEREL, VALERI...

➤➤➤
No seria just amb mi mateix si no denunciés aquí uns errors objectius de judici, tal com han anat les coses, i d'injustícia flagrant, de l'entrada del 14 de juliol del 1962 (III, pp. 375-378). Sobretot perquè Maurici Serrahima mai no hauria publicat, tal com estan, aquestes pàgines si ell hagués viscut. La responsabilitat del descuit o de la decisió és dels qui han tingut cura ara de l'edició. Amb motiu de la publicació d'un número de la revista montserratina *Qüestions de vida cristiana*, del qual Serrahima es considera exclòs, l'autor atribuïa (aleshores!) a Josep Maria Piñol unes intencions i uns interessos polítics que no es corresponen ni poc ni gaire amb la seva trajectòria. Passem-hi. Però hi ha l'insult personal basat en el seu físic ("home sens altres passions", potser sense altres "possibles" passions) i en el "pinyol" del seu cognom. J.M. Piñol va deixar en morir una fundació contra l'atur, que regenta la seva vídua i que presidia o presideix l'abat Cassià M. Just. Va dirigir la col·lecció *Blanquerna d'Edicions 62* i entre els seus nombrosos treballs figura el llibre sobre el nacionalcatolicisme suara esmentat.

Tot girant full, afegiré només dues dades. La primera és que el

Sortint d'una reunió em va dir que era molt trist veure com s'acabava la vida

dia 10 d'abril del 1979 vaig publicar en aquest diari un article sobre el primer volum de les *Memòries de la guerra i de l'exili* i sobre els dos volums fins aleshores publicats de *Del passat quan era present*. Maurici Serrahima havia mort dos dies abans. Però el meu article va sortir sense haver-hi temps d'esmentar-ho. Pocs dies, o potser una setmana, feia que ens havíem acomiadat a la plaça de Sant Jaume, sortint d'una reunió de l'Ajuntament. Em va dir exactament que era molt trist veure com s'acabava la vida.

La segona i darrera dada és l'article que vaig dedicar també en aquest diari a la seva novel·la -que mai no aconseguí que li publiquessin en vida i que ell s'estimava tant-, *La frontissa*. L'article es titulava *Una novel·la pòstuma de Maurici Serrahima*. Pocs dies després vaig rebre una nota signada per "Fills Serrahima-Villavecchia" en què agraien, en nom de la seva mare, el meu "llarg i dens comentari".

Ho deixo així -un *després* de Maurici Serrahima-, amb convenciment i alhora una certa, personal, alcança,

"S i hagués de qualificar precipitadament l'obra de Maurici Serrahima -escrivia Maria Aurèlia Capmany en un article publicat a *Serra d'Or* el juliol de 1979-, diria que és, per damunt de tot, un escriptor, que ha escrit novel·les, assajos, contes, memòries, que ha convertit la seva experiència quotidiana en matèria escrita. Catòlic practicant, hereu d'un llegat feixuc, un llegat individual i col·lectiu que mai no es divideix en la seva consciència, explica, sense cansar-se'n, l'absurd de l'aventura de viure". Capmany retia així un petit homenatge, poc després de la seva mort, a qui havia estat un dels seus descobridors. No en va Capmany fou finalista, a principis del 1948, de la primera edició del premi Joanot Martorell de novel·la, ocasió en què l'advocat, escriptor i polític barceloní, com a membre del jurat, havia tingut una agradable trobada amb el manuscrit de *Necessitem morir*.

El fet de mencionar Maria Aurèlia Capmany no és un acte menor, ja que a partir d'aquell moment els dos novel·listes van mantenir una relació d'amistat força estreta, sobretot entre el 1948 i el 1953, anys recollits en el volum segon de les memòries de Maurici Serrahima, titulat *Del passat quan era present II*, que va aparèixer inicialment el 1974 i que acaba, tot just, de ser reeditat. De fet, aquests sis anys coincidiren, més o menys, amb el clímax i el declivi de Miramar, una agrupació clandestina nascuda a Barcelona el 1945 que tenia com a principal objectiu, a base de cursos i conferències,

preservar i difondre la cultura catalana. Serrahima fou president de Miramar i el grup comptà, entre molts d'altres, amb Josep Benet, Alexandre Cirici, Maria Teresa Boada, Frederic Rahola i l'esmentada Maria Aurèlia Capmany; tot plegat un grup d'intel·lectuals que van constituir un dels nuclis precursors d'una estratègia molt més estesa i vital que posteriorment s'anomenaria *fer país*.

INÈDITS I CENSURATS

Aquesta reedició del volum segon dels dietaris de Maurici Serrahima es justifica, a més, perquè hi ha una quantitat important de material fins ara inèdit que correspon al període entre el 1953 i el 1958, així com tot allò que la censura va impedir publicar inicialment. La nova edició inclou també com a novetat un apèndix amb dos escrits, l'un de Serrahima i l'altre de Pau Romeva, elaborats l'any 1939 i en els quals aquests dos històrics fundadors d'Unió Democràtica de Catalunya feien balanç del que havia significat la desfeta de la Guerra Civil i, sobretot, expressaven la seva opinió crítica sobre l'actuació del president Lluís Companys durant la dramàtica contesa.

Els dietaris de Maurici Serrahima que abasten des del 1948 fins al 1958 són interessants perquè mostren el pensament d'un polític i escriptor de primera línia, bon coneixedor de l'estat del país, durant un període crucial de la dictadura; una etapa en què el franquisme va topar amb les primeres mostres de rebuig popular, com, per exemple, la gran vaga de tramvies del 1951, però en la qual, contràriament al que la

resistència catalana esperava, va obtenir el reconeixement de les democràcies occidentals i de la mateixa ONU.

En l'àmbit religiós, central en la vida de Serrahima, aquesta etapa va coincidir amb la celebració del Congrés Eucarístic, amb la mort del papa Pius XII i la pugna entre conservadors i renovadors dins l'Església catòlica i, finalment, amb l'inici de l'ascens de l'Opus Dei cap als llocs més alts de l'estructura de l'Estat; esdeveniments prou significatius per a aquest escriptor de fervents conviccions cristianes i destacat exponent del catalanisme benpensant.

Dins l'esfera personal aquest període va suposar també un moment de gran transcendència en la vida de Serrahima; una etapa en què, tot arribant a la cinquantena, va contemplar amb certa resignació com els dos fills grans iniciaven la seva particular diàspora; un període en què, amb pocs mesos de diferència, va perdre la mare, el pare i el quart dels seus fills, una nena que encara no havia arribat a l'any i mig de vida.

La mort del pare, Lluís Serrahima, també advocat i fill d'advocat, va aportar, d'altra

banda, una nova càrrega en la ja prou intensa vida professional de Maurici Serrahima. Així, a la feina d'assessor jurídic en una empresa, amb freqüents viatges sobretot a Madrid i al Marroc, s'hi va afegir la responsabilitat adquirida al despatx d'advocats que el seu pare regentava i que va acabar pràcticament absorbint-lo. La capacitat de treball i el compromís de Maurici Serrahima, però, eren pràcticament inesgotables, com ho demostra la seva participació durant aquesta època en la comissió compiladora del dret civil català i en la constitució de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, filial de l'IEC.

ACTIVITAT INTENSA

La responsabilitat en el despatx d'advocats, no obstant això, en certa mesura va privar Serrahima de continuar durant un temps amb la seva intensa activitat literària; una faceta creativa que li havia permès entaular amistat amb escriptors catalans de renom com ara Sagarra, Espriu i Riba. La bona destresa literària de Serrahima s'havia manifestat durant aquests anys en les novel·les *Després* (1951) i *Estimat senyor fiscal* (1954) i el llibre titulat *Contes d'aquest temps* (1955). Tanmateix, la seva capacitat crítica i assagística, ja demostrada abans de la Guerra Civil a la redacció d'*El Matí*, tindria continuïtat posteriorment, sobretot amb la resposta, amb l'obra *Realidad de Cataluña* (1967), als quinze articles titulats *Consideración de Cataluña*, publicats per Julián Marías a *El Noticiero Universal* l'any 1965, primer, i agrupats en un llibre l'any següent.

Les memòries de Maurici Serrahima (Barcelona, 1902-1979) recollides en aquest volum segon que ha tornat a ser editat donen continuïtat al primer volum publicat el 1972, també titulat *Del passat quan era present*, que abasta el període entre el 1940 i el 1947 i que també ha estat ja reeditat. Aquests textos enllacen amb altres escrits memorialistes corresponents a anys anteriors que es troben en les obres *Memòries de la guerra i de l'exili* (1936-1940) i *De mitja vida ençà: notes i records* (1939-1966). Tot plegat, una realitat de Serrahima que comprèn més de trenta anys d'història d'aquest país.

La capacitat de treball i el compromís de Serrahima eren pràcticament inesgotables

Maurici Serrahima, *Del passat quan era present, II* (1948-1958). PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT. Barcelona, 2004.